

พื้นฐานของปัญหาการมีอยู่ของพระเจ้า

พระเจ้า (God) เป็นมโนภาพที่มีอยู่ในศาสนา ศาสนาที่สำคัญของโลกหลายศาสนา เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม และศาสนาพราหมณ์ กล่าวถึงพระเจ้าเป็นสาระสำคัญและเป็นหลักอันสูงสุดของศาสนา ปัญหาที่นักปรัชญาปัจจุบันต้องการแสวงหาคำตอบก็คือ การกล่าวว่ามีอยู่ (God exists) มีความหมายอย่างไร ภาวะ (Being) ที่เรียกว่าพระเจ้ามีอยู่จริงหรือไม่ มีหลักฐาน (evidence) อะไรที่แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ของพระเจ้านั้นมนุษย์สามารถที่จะรู้ถึงการมีอยู่และธรรมชาติของพระเจ้าได้อย่างไร¹ เนื่องจากพระเจ้า (God) ศาสนา (religion) และมนุษย์ ทั้งสามสิ่งนี้มีความสัมพันธ์กันอยู่ จึงจำเป็นที่จะต้องเริ่มพิจารณาความหมายของศาสนาไปสู่พระเจ้าตามลำดับ

1.1 ความหมายของศาสนา

มนุษย์กับศาสนาเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ออก นักปรัชญามีความเห็นว่าเป็นสัตว์สังคม (social animal) มนุษย์ก็มีภาวะเป็นสัตว์ที่ต้องการศาสนา (religious animal)² คำว่าศาสนา (religion) โดยส่วนรวมทั่วไปหมายถึงทางดำเนินชีวิต (way of life) ที่มนุษย์เชื่อว่าจะนำคนไปสู่จุดหมายอันสูงสุดที่ตนแสวงหา ปัญหาว่าอะไรคือจุดหมายอันสูงสุดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความเชื่อ (belief) และปรัชญาของแต่ละศาสนาบางศาสนาที่มีความเชื่อว่าทางดำเนินชีวิตเพื่อไปสู่จุดหมายอันสูงสุดของชีวิตเป็นสิ่งที่อยู่ในโลก

¹Bronstein & Schulweised, Approach to the Philosophy of Religion (3d ed.; Englewood Cliff, N.J.: Prentice - Hall, Inc., 1959), p. 126.

²John A. Nicholson, Philosophy of Religion (New York: The Ronald Press Company, 1950), pp. 28-31.

มนุษย์ มนุษย์สามารถที่จะพบและพิจารณาจากสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติที่ปรากฏโดยศาสตร์ของศาสนาเป็นศูนย์กลางทางดำเนินชีวิตนั้น ในทางศาสนา เช่น ศาสนาคริสต์มีความเชื่อว่าทางดำเนินชีวิตเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายอันสูงสุดของชีวิตเป็นสิ่งที่มาจากเบื้องบนมาสู่มนุษย์ โดยพระเจ้า (God) ซึ่งเป็นสิ่งเบื้องบนอันสูงสุดเปิดเผย (revealed) ความจริงแก่มนุษย์ ความเชื่อจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของศาสนา แต่ละศาสนามีรายละเอียดในเรื่องของความเชื่อแตกต่างกันไป ถ้าพิจารณาอย่างกว้าง ๆ โดยส่วนรวมแล้วสามารถที่จะแบ่งความเชื่อออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ความเชื่อในสิ่งที่มีอยู่ตามสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่ปรากฏ และความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ (supernatural) ที่มนุษย์มีความรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่มิอาจเหนือตนและความเป็นไปของโลก

1.2 ที่มาของความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ

ธรรมชาติ (nature) หมายถึงสภาพแวดล้อมทั้งหลายที่ปรากฏมีความเกี่ยวข้องกับอวกาศ (space) และเวลา (time) เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถรับรู้ได้โดยประสบการณ์ธรรมดาทางผัสสะ³ เพราะฉะนั้นคำว่าสิ่งเหนือธรรมชาติ (supernatural) จึงหมายถึงสิ่งที่มีภาวะพ้นขอบเขตของสภาพแวดล้อมทั้งหลายที่ปรากฏ (beyond nature) เป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจรับรู้ได้โดยประสบการณ์⁴ สาเหตุหรือที่มาของความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติพิจารณาอย่างกว้าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้คือ

1.2.1 ความวิตกกังวลในสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจหาคำตอบได้

ในสังคมดั้งเดิมของมนุษย์ (primitive society) มนุษย์ไม่อาจหาคำตอบต่อปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดขึ้น จึงทำให้มนุษย์เกิดความหวาดกลัว และเกิดความเชื่อว่ามีสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติที่ตนไม่อาจมองเห็นเป็นศูนย์กลางให้เกิดปรากฏการณ์

³Rem B. Edwards, Reason and Religion (New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc., 1972), p. 19.

⁴Loc. cit.

ต่าง ๆ ขึ้น มนุษย์มีความหวาดกลัวในภัยพิบัติที่เกิดจากธรรมชาติ จึงทำให้มนุษย์เคารพยำเกรงต่อสิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ เช่น การเคารพในดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ภูเขา แม่น้ำ ฯลฯ ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของศาสนาที่เชื่อในพลังที่แฝงอยู่ในธรรมชาติ (animism)

1.2.2 ทัศนคติในการมองชีวิตมนุษย์

การให้ความหมายแก่ชีวิตมีส่วนที่ทำให้มนุษย์เกิดความกึกและความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ส่วนใหญ่ในศาสนาแต่ละศาสนามีทัศนะในการมองชีวิตมนุษย์ที่ดำรงอยู่ในปัจจุบันว่ามนุษย์ไม่อาจแสวงหาความสุขความสงบได้อย่างแท้จริง มนุษย์จึงแสวงหาจุดหมายปลายทางที่จะเป็นต้นกำเนิด (source) หรือที่มาของความสุขความสงบอันแท้จริงสูงสุดที่ปรารถนา⁵ บางศาสนามีความเชื่อว่าจุดหมายหรือต้นกำเนิดของความสุขอันแท้จริงเป็นสิ่งที่อยู่ในขอบเขตของโลกมนุษย์ที่มนุษย์สามารถรับรู้ได้ด้วยประสบการณ์ แต่ในบางศาสนามีความเชื่อว่าจุดหมายหรือต้นกำเนิดของความสุขที่แท้จริงเป็นสิ่งที่มาจากเบื้องบนเหนือภวะเหนือกว่าตัวมนุษย์และโลกมนุษย์ เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติที่มนุษย์ไม่อาจให้คำอธิบายได้

1.2.3 ความรู้ลึกรัตติก

ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติไม่ได้มีสาเหตุหรือเกิดขึ้นจากอารมณ์ของความหวาดกลัว หรือการมุ่งหวังในความสุขเท่านั้น ความศรัทธา (faith) ความรักความภักดีและการกระทำที่แสดงออกถึงความรู้อัญญา (worship) ต่อสิ่งที่มีความสัมพันธ์กับจิต (mind) อย่างลึกซึ้ง เป็นสาเหตุที่ทำให้มนุษย์เกิดความเชื่อและยอมมอบตนต่อสิ่งที่มีมนุษย์คิดว่า เป็นสิ่งเหนือธรรมชาติและอยู่พ้นขอบเขตของโลกแห่งประสบการณ์ ศรัทธาเป็นความรู้ลึกอย่างลึกซึ้งที่เกิดขึ้นภายในจิต (discernment) ที่ยากแก่การอธิบาย เป็นความรู้ลึกที่มีสิ่งทอบสนองต่อความรู้ลึกรัตติกนั้น⁶ ศาสนาคริสต์ยืนยันถือว่าการศรัทธาและความเชื่อ (belief)

⁵Geddes Macgregor, An Introduction to Religious Philosophy (London and Basingstoke: The Macmillan Press, Ltd., 1972), p. 1.

⁶Ian T. Ramsey, Religious Language (London: S C M. Press, Ltd., 1969), pp. 57-58.

เป็นพื้นฐานอันสำคัญที่จะนำมนุษย์ให้แสวงหาสิ่งตอบสนองความรู้สึกซึ่งมีภาวะเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ คือพระเจ้า.

1.3 ความหมายของคำว่าพระเจ้า

คำว่าพระเจ้า (God) ในศาสนาคริสต์เคยหมายถึงสิ่งที่มีภาวะ (Being) สูงสุดที่แตกต่างจากโลก เป็นผู้สร้างโลก (the Creator) และเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ⁷ ทั้งนี้เป็นแนวความคิดที่สืบเนื่องมาจากทัศนะทางปรัชญาของศาสนาคริสต์เดิม ซึ่งมีสาระสำคัญสรุปได้ดังนี้คือ⁸

ก. ธรรมชาติ (nature) ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ (exists) พระเจ้าซึ่งเป็นความเป็นจริงอันสูงสุดอยู่ในอาณาจักรของความเป็นจริง (realm of reality) ที่อยู่พ้นขอบเขตนอกเหนือไปจากโลกแห่งประสบการณ์ (world of sense) เป็นสิ่งที่มีอยู่

ข. ธรรมชาติทั้งหลายที่ปรากฏเป็นการแสดงออกของเจตนาภรณ์ (will) และความประสงค์ของผู้สร้าง (the Creator) ที่มีภาวะยิ่งใหญ่กว่าธรรมชาติคือพระเจ้า

ค. สิ่งทั้งหลายที่ปรากฏตามธรรมชาติและเป็นสิ่งที่มีอยู่ให้เรารับรู้ได้ควยประสบการณ์ เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน (contingent) เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้และเป็นสิ่งที่ถูกสร้างมาโดยพระเจ้า

ง. ปรากฏการณ์ของสิ่งทั้งหลายตามธรรมชาติเป็นผล (effect) ที่เกิดมาจากเหตุ (cause) ที่อยู่เหนือธรรมชาติ

จ. คำพิงเหตุผล (reason) อย่างเดียวไม่เพียงพอที่มนุษย์จะสามารถเข้าถึงความจริง (truth) ได้ ต้องอาศัยศรัทธาและการเปิดเผยโดยพระเจ้า (revelation)

⁷John Hick, The Existence of God (New York: The Macmillan Company, 1968), p. 168.

⁸Rem B. Edwards, op. cit., p. 167.

จ. ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ จะมีเพียงเรื่องของจริยธรรม (ethics) อย่างเดียว ไม่พอ เนื่องจากมนุษย์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างมาโดยพระเจ้า จึงจำเป็นที่จะต้องรู้และเข้าใจในเรื่องศีลธรรม (morality) ซึ่งมีพื้นฐานมาจากความเป็นจริงอันสูงสุดคือพระเจ้า

จากทัศนะทางปรัชญาดังกล่าวมานี้ พระเจ้าในศาสนาคริสต์เที่ยนจึงหมายถึงสิ่งสมบูรณ์สูงสุด (The Absolute) ที่อยู่เหนือธรรมชาติและเป็นต้นกำเนิดของสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่ในโลกแห่งประสบการณ์ โลกแห่งความเป็นจริง (world of reality) แยกออกจากโลกตามธรรมชาติหรือโลกแห่งประสบการณ์ (world of sense) พระเจ้าคือโลกของความเป็นจริงที่เป็นที่มาของการมีอยู่และคุณค่าทั้งหลายในโลกมนุษย์ ปัญหาเกิดขึ้นว่าเมื่อพระเจ้าเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติและอยู่พ้นขอบเขตของการรับรู้โดยประสบการณ์ เราสามารถที่จะรู้ถึงการมีอยู่และให้คำนิยาม (definition) แก่พระเจ้าได้อย่างไร นักปรัชญาคริสต์เที่ยนให้คำตอบในเรื่องนี้ว่า มนุษย์ไม่อาจที่จะให้คำนิยามแก่พระเจ้าได้ เนื่องจากพระเจ้าเป็นสิ่งที่มีความสมบูรณ์สูงสุดในตัวเอง (The Absolute Being) เป็นสิ่งที่เป็นอย่างตัวตัวเอง (Being itself) และเป็นสิ่งที่ปราศจากคุณลักษณะ (attributes) ใด ๆ แต่ขณะเดียวกันพระเจ้าเป็นต้นกำเนิดของคุณลักษณะทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้พระเจ้าจึงอยู่เหนือคำนิยาม⁹ แต่เพื่อเป็นพื้นฐานในการแสวงหาความเข้าใจเกี่ยวกับพระเจ้า มนุษย์จำเป็นต้องใช้ภาษาของตนซึ่งจำกัดอยู่ภายในประสบการณ์กล่าวถึงพระเจ้า ซึ่งโดยความจริงแล้วมนุษย์ย่อมไม่อาจที่จะกล่าวถึงพระเจ้าโดยภาษาของตน เพราะเหตุว่าภาษาของมนุษย์เป็นเครื่องมือที่มนุษย์ใช้สื่อความหมายระหว่างสิ่งที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ แต่พระเจ้าเป็นสิ่งที่มีความสมบูรณ์แบบที่อยู่นอกเหนือธรรมชาติ มนุษย์จึงสามารถที่จะรู้แต่เพียงว่าพระเจ้าเป็นอะไร แต่ไม่อาจที่จะรู้ได้ว่าพระเจ้าเป็นอย่างไร นอกจากพระเจ้าจะเปิดเผยความจริงมายังจิตของมนุษย์

⁹ Etienne Gilson, The Christian Philosophy of St. Augustine

1.4 คุณลักษณะของพระเจ้า (God's attributes)

คุณลักษณะประการแรกของพระเจ้าคือ เป็นสิ่งที่ไม่อาจมองเห็น มีลักษณะเป็นแบบ (Ideas) ที่ไม่ขึ้นกับจิตของมนุษย์¹⁰

ประการที่สอง พระเจ้ามีลักษณะเป็นลุดตรภาวะ (transcendent) หมายถึง การเป็นสิ่งที่อยู่เบื้องบน พ้นขอบเขตของธรรมชาติ (beyond nature)¹¹

ประการที่สาม พระเจ้ามีภาวะเป็นสัพพเคชะ (omnipotent) และสัพพัญญู (omniscient) คือการเป็นสิ่งที่สามารถเหนือสิ่งทั้งหลายและเป็นความรู้ที่เหนือความรู้ทั้งหมด¹²

ประการที่สี่ พระเจ้าเป็นสิ่งที่อยู่เหนือส่วนประกอบใด ๆ (simple)¹³ จึงเป็นสิ่งที่ปราศจากคุณลักษณะ (attributes) หมายความว่าคุณค่า (value) และลักษณะทั้งหลายในโลกมนุษย์เป็นสิ่งที่เราไม่อาจนำไปเป็นส่วนประกอบของพระเจ้าได้ เช่นเราไม่อาจที่จะกล่าวว่า พระเจ้ามีความรัก มีความยุติธรรม เพราะเหตุว่าพระเจ้าอยู่เหนือคุณค่า และเป็นที่มาของคุณค่าเหล่านั้น เรากล่าวได้ว่า พระเจ้าเป็นความรัก (God is love) คือเป็นต้นกำเนิดของความรักทั้งปวงและเป็นความรักอันสูงสุด

ประการที่ห้า พระเจ้าเป็นสิ่งที่ไม่มีขอบเขตจำกัด (infinity) และเป็นนิรันดร (eternity)¹⁴ การเป็นสิ่งที่ไม่มีขอบเขตจำกัดหมายถึงการเป็นสิ่งที่อยู่เหนือการเกี่ยวของกับอวกาศ (space) และการเป็นนิรันดรหมายความว่า พระเจ้าเป็นสิ่งที่อยู่เหนือการเริ่มต้น (beginning) และการสิ้นสุด (end) เป็นสิ่งที่เป็นอย่างเดียวและมีสาระที่ที่สำคัญ

¹⁰Ibid., p. 19.

¹¹Rem B. Edwards, op. cit., pp. 169-121.

¹²Bronstein & Schulweis, op. cit., p. 126.

¹³Frederick Copleston, S.J., A History of Philosophy (Volume 2, Part 2; New York: A Division of Doubleday & Company, Inc., 1962), p. 68.

¹⁴Ibid., p. 87.

(essence) คือการมีอยู่¹⁵

ข้อความทั้งหลายที่กล่าวถึงคุณลักษณะของพระเจ้าเป็นคำสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาโต้แย้งในเรื่องการมีอยู่ของพระเจ้า คำว่า เป็นสิ่งที่แบ่งแยกไม่ได้ (indivisible)

นิรันดร (eternal) อุดตมภาวะ (transcendent) สัพพเคษะ (omnipotent) และ สัพพัญญู (omniscient) เป็นคำที่เราจะสามารถเข้าใจได้ เช่นคำอื่น ๆ โดยทั่วไปเพียงไร สิ่งสำคัญที่สุดก็คือสามารถที่จะทำให้เราเข้าใจถึงการมีอยู่ของพระเจ้าได้หรือไม่ จิตภาพของพระเจ้า (Idea of God) เป็นสิ่งที่มีการมีอยู่จริง หรือเป็นเพียงความคิดที่มนุษย์สร้างขึ้นมา ปัญหาเหล่านี้เป็นหน้าที่ของผู้ที่เชื่อในการมีอยู่ของพระเจ้าจะต้องให้คำอธิบายและเสนอเหตุผลในการพิสูจน์ให้เห็นชัดและเป็นที่ยอมรับ¹⁶ และขณะเดียวกันก็เป็นหน้าที่ของผู้ที่ไม่แน่ใจในการมีอยู่ของพระเจ้าที่จะเสนอเหตุผลและแนวความคิดของตนในการโต้แย้ง

1.5 วิธีพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้า

การพิสูจน์ หมายถึงการอ้างเหตุผลเพื่อที่จะหาข้อสรุป¹⁷ เป็นการตัดสินความเชื่ออย่างมีเหตุผล การเสนอวิธีพิสูจน์จึงเป็นการเสนอการอ้างเหตุผล (argument) ซึ่งประกอบไปด้วยข้อเสนอ (premises) ที่จะนำไปสู่ข้อสรุป (conclusion) การอ้างเหตุผล (argument) ที่ดีนั้นทำให้ได้ข้อสรุปที่จริง เนื่องจากประกอบด้วยข้อเสนอดีจริงและมีแบบอย่างของการอ้างเหตุผลที่ดี ในทางตรงกันข้ามการอ้างเหตุผลที่ไม่ดีทำให้ได้ข้อสรุปที่ผิด ซึ่งอาจจะเนื่องมาจากการที่ประกอบด้วยข้อเสนอดีหรือมีแบบของการอ้างเหตุผลที่ไม่ถูกต้อง เพราะฉะนั้นในการที่จะคัดค้านวิธีการพิสูจน์จึงพิจารณาได้จากสิ่งสำคัญสองประการคือ¹⁸

¹⁵Ibid., pp. 65-69.

¹⁶Antony Flew, "The Presumption of Atheism," Canadian Journal of Philosophy, Volume II (September, 1, 1972), pp. 24-29.

¹⁷Rem B. Edwards, op. cit., p. 221.

¹⁸Loc. cit.

พิจารณาจากข้อเสนอ (premises) และพิจารณาจากแบบของการอ้างเหตุผล (pattern of reasoning) ในเรื่องมีอยู่ของพระเจ้า ความคิดเห็นของนักปรัชญาแบ่งออกเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่ายที่เชื่อในการมีอยู่ของพระเจ้า กับฝ่ายที่ไม่แน่ใจและไม่ยอมรับในการมีอยู่ของพระเจ้า เพราะฉะนั้นจึงเป็นหน้าที่ของทั้งสองฝ่ายที่จะเสนอการอ้างเหตุผลเพื่อสนับสนุนแนวความคิดของตน นักปรัชญาที่เชื่อในการมีอยู่ของพระเจ้าได้เสนอการอ้างเหตุผลเพื่อพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้าไว้เป็นแบบอย่างที่ดีต่อกันมา สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 แบบ ได้แก่¹⁹

แบบแรก เป็นการอ้างเหตุผลจากสิ่งที่มีมาก่อนประสบการณ์ (a priori proof) โดยพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้า จากจิตภาพของพระเจ้า (Idea of God) ไปสู่การมีอยู่ (existence) การอ้างเหตุผลในลักษณะเช่นนี้ได้แก่การอ้างเหตุผลในแบบสัจวิทยา (ontological argument)

แบบที่สอง เป็นการอ้างเหตุผลจากสิ่งที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ (a posteriori proof) ข้อเสนอที่ใช้ในการพิสูจน์เป็นข้อเสนอที่เกิดจากประสบการณ์ (empirical premises) เป็นหลักนำไปสู่การมีอยู่ของพระเจ้า ลักษณะของการพิสูจน์แบบนี้ ได้แก่ การพิสูจน์ในแบบจักรวาลวิทยา (cosmological) และแบบอันตวิทยา (teleological arguments) รายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้าทั้งสองแบบจะพิจารณาได้จากบทพิสูจน์การมีอยู่ของพระเจ้าตามทัศนะของนักปรัชญาคริสเตียน

¹⁹Ibid., pp. 220-221.